

Ставченко Сергій Вікторович

*Доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри політології, соціології та публічного управління
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара (м. Дніпро, Україна)
<https://orcid.org/0000-0002-4091-868X>
e-mail: 1-703@i.ua*

Кремена Валерій Іванович

*Кандидат історичних наук,
доцент кафедри політології, соціології та публічного управління Дніпровський
національний університет
імені Олеся Гончара (м. Дніпро, Україна)
<https://orcid.org/0000-0002-6274-3403>
e-mail: kafpol@ukr.net*

**СУЧАСНИЙ НАУКОВИЙ ДИСКУРС ПОЛІТИЧНОЇ
ЕЛІТОЛОГІЇ: НАПРЯМКИ МЕТОДИЧНОЇ
ТРАНСФОРМАЦІЙ**

Резюме

Досліджено розвиток виокремлення субдисциплінарних та міждисциплінарних дослідних напрямків, які уточнюють зміст і статус сучасних політичних еліт. Звернуто увагу на питання оптимізації дослідного процесу формування національних еліт в контексті відстоювання національних інтересів та європейської інтеграції. Виявлено особливості сучасного фахового дискурсу стосовно стану та трансформацій політичних еліт має класичні та інноваційні складові. Обґрунтовано концептуальний зсув у дискурсі, який змінює розуміння елітарного управління та демократії у XXI столітті. Розкрито значення фахового дискурсу щодо співвідношення традиційних та інноваційних еліт, яке порушує питання предметних сфер, серед яких політичні практики здійснення влади, формування політичних інституцій, репрезентативність суспільства тощо. Показано специфіку сучасного

наукового дискурсу щодо трансформації еліт, яка спирається на інноваційні методологічні основи, що дають змогу отримати валідну наукову інформацію з цифрового публічного середовища. Виявлено, що медіаактивність також надає багато даних для оцінки розвитку політичних еліт. Доведено, що до найважливіших методологічних інновацій сучасної елітології належить мережний (network) аналіз. Він дозволяє дослідникам візуалізувати зв'язки між елітами в різних суспільних секторах. Проаналізовано значення цифрових методів аналізу статистичних даних і публічної інформації, які змінили фокус оцінки функціонування еліт. Відображено значення інтеграції поведінкових та психологічних структурних основ елітотворення. Для сучасної України обґрунтовано актуалізацію проблеми технократичних еліт, які здійснюють вплив на оптимізацію традиційних політичних структур.

Ключові слова: елітологія, політичний дискурс, спроможність еліт, консенсус еліт, національна еліта.

Вступ

Політична елітологія як наукова дисципліна трансформується у зв'язку з процесами внутрішньої зміни структури еліт. Ідеться передусім про виокремлення субдисциплінарних дослідних напрямків, які уточнюють зміст і статус сучасних політичних еліт. Також вагомими структурними компонентами є оцінювання функцій еліт, концептів та візій політичної елітарності, розуміння взаємодії лідерства та соціально-групового виміру походження еліт.

В умовах сучасної України актуалізується питання підвищення стійкості та згуртованості суспільства на основі консенсусу еліт. Тому доречно звернутися до питання оптимізації дослідного процесу формування національних еліт в контексті відстоювання національних інтересів та європейської інтеграції.

Метою статті є виявлення напрямків трансформації сучасного наукового дискурсу політичної елітології. Завданням в статті є ідентифікація перспективних напрямків розвитку сучасної політичної елітології в рамках обговорень тенденцій дослідження еліт.

Методи дослідження

У статті застосовано метод дескриптивного аналізу, який спрямований на опис видозміни стану дискурсу та вивчення статусу сучасних політичних еліт. Метод логічного синтезу спряв узагальненню тенденції відображення політичних еліт в сучасних фахових дослідженнях. Метод структурно-функціонального аналізу дозволив з'ясувати функціональні особливості методик дослідження політичних еліт за цифрової доби в

умовах зміни традиційних ролей політичних еліт та формування публічного середовища цифрових даних про функціонування політичних еліт.

Результати дослідження

Сучасний дискурс стосовно стану та трансформацій політичних еліт має класичні та інноваційні складові. Вивчення політичних еліт досить давно є центральним у політичних науках, соціології та дослідженнях з публічного управління. Як переконливо доводить Т. Боттмор, сучасна елітологія еволюціонує від фундаментальних теорій еліт Вільфредо Парето, Гаetano Моски та Роберта Міхельса (які стверджували, що еліти є неминучою та самопідтримуючою рисою соціальної організації), до сучасного аналізу глобалізованих мереж влади. Еволюція досліджень та міждисциплінарних дискурс щодо еліт відображає постійні політичні та технологічні зміни в політиці й суспільстві [1, pp. 6 – 15]. На сучасному етапі цифровізація, наука про дані (Data Science) та міждисциплінарні методи досліджень модернізують розуміння кадрового складу політико-владних інституцій та механізмів здійснення влади. Політичні еліти, які колись вивчалися на основі біографічних описів, публічних виступів та офіційних записів, тепер аналізуються за допомогою цифрових слідів (digital trace), алгоритмічних мереж та поведінкових симуляцій. Ці інновації обґрунтовують концептуальний зсув у дискурсі, який змінює наше розуміння управління та демократії у XXI столітті.

Фактологічна фіксація як метод ідентифікації стану еліт у багатьох випадках здійснюється з урахуванням темпорального виміру. Дискурс щодо співвідношення традиційних та інноваційних еліт розкривають шлях до низки перспективних предметних сфер, серед яких практики здійснення політичної влади, формування політичних інституцій, репрезентативність суспільства тощо. Сучасні британські дослідники А. Ріве та С. Фрідман досліджують процеси трансформації статусу еліти у Великій Британії, який зберігається завдяки привілеям поколінь та соціальним кодексам, замаскованим під заслуги. Автори показують, як британські елітні групи адаптуються до соціальних змін, зберігаючи при цьому домінування, пропонуючи розуміння того, як реконструюються влада та престиж [2].

Сучасний науковий дискурс щодо трансформації еліт спирається на методологічні основи, які дають змогу отримати валідну наукову інформацію з цифрового публічного середовища. До інноваційних методик дослідження еліт цифрової доби належать дані спостережень та веб-аналітики. З появою розвідувальних даних з відкритих джерел (OSINT) та витоків даних, таких як «Панамські документи» та «Документи Пандори», дослідники отримали доступ до великих даних про офшорні холдинги, транснаціональні мережі еліт та неформальні структури економічної влади. Про це у своїй роботі зазначають Б. Обермайер та Ф. Обермайер [3].

Медіаактивність також надає багато даних для оцінки розвитку політичних еліт. Водночас слід усвідомлювати публіцистичний характер багатьох медійних розвідок. Співпраця між журналістами-розслідувачами та академічними дослідниками перетворила цифрові дані на потужні інструменти для «картування» (mapping) ознак корупції, політичного впливу та прихованого багатства. Прикметно, що означені дані кореспондуються з класичною роботою С. Мілса, який стверджує, що невелика група військових, корпоративних та політичних лідерів контролює основні рішення в США. Він вводить концепцію єдиного елітарного класу, рішення якого формують національні та глобальні реалії [4].

Однією з найважливіших методологічних інновацій сучасної елітології є так званий мережевий (network) аналіз. Він дозволяє вченим візуалізувати зв'язки між елітами в різних секторах та національних кордонах. Новітнє програмне забезпечення, зокрема таке, як програмні засоби Gephi або NodeXL, використовується для побудови діаграм, що показують взаємозв'язки між політиками, їх донорами, корпораціями та медіа-акторами. Як стверджує американський фахівець Г. Домхофф, метод картування (mapping) «взаємопов'язаних директоратів» («interconnected directorates») виявляє структурну згуртованість елітарних груп та їхній непропорційний контроль над політичними порядками денними [5, р. 91]. Побудовані сучасними прикладними аналітиками масштабні візуалізації допомагають ідентифікувати не лише центральних (публічних) акторів-елітаріїв, а й посередників та периферійних впливових осіб, особливо в напівавторитарних або перехідних режимах, де неформальна влада відіграє домінуючу роль.

Наступним методичним кроком та позицією дискурсу є побудова функціональних схем елітарних мереж. У роботі Х. Чанга та Ф. Фу мережеві побудови використовуються для вивчення впливу академічного престижу та зв'язків з елітними установами на кар'єрні траєкторії математиків. Автори підкреслюють, що визнання та нерівність підкріплюються елітарними структурами в сучасних наукових дисциплінах [6].

Цифрові методи аналізу статистичних даних і публічної інформації значно змінили фокус оцінки функціонування еліт. Обробка «природної мови» та машинне навчання ШІ ще більшою мірою трансформували дослідження сучасних політичних еліт. Ці інструменти використовуються для аналізу закономірностей у дискурсі еліт у великих масивах документів — парламентських протоколах, проектах політики, публікаціях у соціальних мережах та міжнародних деклараціях. Наприклад, Дж. Гріммер та Б. Стюарт наочно продемонстрували, як автоматизований контент-аналіз політичних промов може виявити зміни в ідеологічному позиціонуванні та риторичних стратегіях еліт [7, р. 267 — 272]. У контексті зростання

значення популізму в сучасних політичних процесах такі методи допомагають розтлумачити емоційні звернення, зафіксувати застосування тактики поляризації та фреймворки, що використовуються елітами для конструювання образів «народу» та «ворога».

На додаток до цього Дж. Лі, Ю. Ін, С. Фортунато та Д. Ван аналізують профілі лауреатів Нобелівської премії, щоб виявити спільні кар'єрні моделі, зокрема їхні мережі співпраці та вплив досліджень. Дослідження з'ясує, що саме визначає наукову «елітанарність», на протипагу «індивідуальній геніальності» політичного суб'єкта [8].

Ще одним важливим нововведенням є інтеграція поведінкових та психологічних структурних основ (framework). Поведінкова революція в політичній науці свого часу спонукала дослідників вивчати, як еліти приймають рішення в умовах стресу, невизначеності або когнітивного упередження. Сучасне дослідження Ф. Тетлока показало, що елітні політичні актори не є суто раціональними акторами, а формуються інституційними культурами, динамікою однолітків та емоційними сигналами [9, р. 820].

У процесі ухвалення кризових рішень політичними елітами (зокрема, під час війни, економічного колапсу чи пандемій), психологічні виміри стають критично важливими для розуміння комплексних результатів державної політики (політичного курсу еліт). Українські науковці М. Кельман та М.Кристиняк розглядають роль еліт у формуванні та управлінні державою. Вони пропонують системний аналіз та надають практичні рекомендації щодо підвищення прозорості та ефективності функцій еліти в сучасному державному управлінні макрополітичного рівня [10].

Міждисциплінарні розробки також підкреслили в рамках дискурсу важливість соціальних механізмів відтворення політичних еліт. В обговореннях йдеться про те, як еліти зберігають владу протягом поколінь та адаптуються до змін у політичному середовищі. Соціологічні дослідження показують, що відтворення еліт залежить не лише від багатства та становища, а й від наявності символічного капіталу. Згідно з П. Бурд'є, до його проявів належать освітні досягнення та культурна належність [11, р. 111]. Освітні траєкторії еліт, зокрема такі, як Оксфордський університет для Великої Британії чи Вища школа «Sciences Po» для Франції, продовжують функціонувати як канали особистісного просування до політичної влади, зміцнюючи структурну безперервність навіть попри еволюцію політичних ідеологій в цифрових умовах.

Попри окреслені цифрові перетворення, чинник походження обговорюється як один з ключових в рамках сучасного елітотворення. Е.Букодї та Дж. Х. Голдторп слушно наголошують, що соціальне походження продовжує впливати на академічні кар'єри еліти, незважаючи на значні зусилля щодо демократизації освіти. *Результати дослідження* свідчать про

те, що інституційний престиж та переваги класового походження все ще є ключовими у формуванні статусу еліти [12].

Водночас емпіричні дані щодо функціонування еліт стають дедалі більш досяжними для широкого загалу. Це створює ілюзію прозорості еліт. Платформи цифрової прозорості ще більше змінили уявлення щодо підзвітності еліт. Такі дослідні інструменти, як OpenSecrets (США) та платформа EU Integrity Watch, надають бази даних з можливістю пошуку пожертвувань, лобювання та записів голосування. Вони не лише розширюють можливості наукової роботи, але й покращують громадський контроль та висвітлення подій у ЗМ. І. Як зазначає А. Мунгіу-Піппіді, такі інструменти мають вирішальне значення для розробки показників «належного управління» та відстеження відповідальності еліт у боротьбі з корупцією [13, р. 154].

Певний «дискурсивний зсув» в уявленнях щодо розвитку еліт в інституційному вимірі, а також в ціннісних параметрах стає надбанням наукової громадськості. При цьому деякі концепти вже знайшли свою фіксацію (тобто консенсусне визнання). Зокрема, І. Бест та Дж. Хайлі склали «Довідник Пелгрейва з політичних еліт». Укладачі обговорюють етапи розвитку теорії еліт, визначаючи основні інтелектуальні зрушення та точні дебати. Редактори довідника також розглядають еліти не лише як «правителів», а й як «продукти» історичних та інституційних умов [14].

Можливо найбільш динамічною частиною сучасного елітологічного дискурсу є типологічні дискусії. Вони демонструють додавання до класичного переліку нових різновидів еліт, зокрема технократичних. Зокрема, У. Хоффманн-Ланге класифікує політичні еліти за низкою типологічних принципів. Відповідно фіксується існування технократичних, харизматичних або олігархічних еліт. Вчена також пропонує авторські інструменти для розуміння різноманітності ролей еліт у демократичних та авторитарних системах [15].

Соціологія політики додає в дискурс теорії еліт міркування щодо суспільного походження елітаріїв різних країн та рівень їх класифікації. Такий детермінаційний підхід розширює кількість факторів, які треба враховувати з точки зору цілісного уявлення елітарних спільнот. С. Хан розглядає соціологічні дослідження еліт з акцентом на освіту, відтворення класів та інституційну владу [16]. Дослідник підтверджує класичну гіпотезу П. Бурд'є, згідно з якою еліти дедалі більше визначаються не лише рівнем прибутку, але й контролем над ексклюзивним культурним та соціальним капіталом.

Таким чином, сучасний дискурс політичної елітології формується на міждисциплінарній основі. Також дається взнаки міжпредметність та методологічне оновлення. Вектор подальшого розвитку дискурсивного

середовища щодо функціонування політичних еліт буде враховувати технологічні новації, а також тенденції до технократичної авторитаризації влади в демократичних державах.

Висновки

Політична елітологія розвивається шляхом розкриття нових особливостей традиційного концепту політичних еліт. Ідеться про виявлення соціокультурного, економіко-ресурсного та політико-функціонального вимірів особливості політичних еліт. Також елітологічний дискурс структурується за регіональними, галузевими, соціально-демографічними критеріями. Динаміка становлення та розвитку еліт розглядається на основі фіксації зміни вікової структури та поєднання політичних еліт та представників квазі-елітарного оточення («селебритіз», бізнес еліт, спортивних, мистецьких, наукових та академічних еліт тощо). Сучасний дискурс політичної елітології активно відображає дискусії щодо проєктивних візій та інноваційності політичних еліт.

Для сучасної України значно актуалізується проблема технократичних еліт, які здійснюють вплив на оптимізацію традиційних політичних структур. В дискурсі політичної елітології дедалі частіше набувають значення питання конкуренції політичних еліт в цифровій медіасфері. Стають очевидними питання легітимності політичних еліт та взаємозв'язку еліт та нової структури цифрового суспільства. Вони є основою подальшого наукового пошуку.

Список посилань

1. Bottomore T. *Elites and Society* (2nd ed.). Routledge.1993. 456.
2. Reeves A., Friedman S. *Born to Rule. The Making and Remaking of the British Elite*. Harvard. 2024. URL: https://www.hup.harvard.edu/file/feeds/PDF/9780674257719_sample.pdf
3. Obermayer B., Obermaier F. *The Panama Papers: Breaking the Story of How the Rich and Powerful Hide Their Money*. Oneworld Publications. 2016. 384.
4. Mills C. W. *The Power of the Elite*. Oxford University Press.1956. URL: <http://www.edarcepelago.com/boxpdf/C.%20Wright%20Mills-The%20Power%20Elite.pdf>
5. Domhoff G. W. *Who Rules America? The Triumph of the Corporate Rich* (7th ed.). McGraw-Hill. 2014. URL:<https://www.kropfpolisci.com/corporate.power.domhoff.pdf>
6. Chang. H.C.H., Fu. F. *Elitism in mathematics and inequality*. *Humanities and Social Sciences Communications*. 2021. 8. 7. URL:<https://doi.org/10.1057/s41599-020-00680-y>

7. Grimmer J., Stewart B. M. Text as data: The promise and pitfalls of automatic content analysis methods for political texts. *Political Analysis*. 2013. 21(3). 267 – 297.
8. Li, J., Yin, Y., Fortunato, S., & Wang, D. Rethinking the Scientific Elite: Models of Productivity, Collaboration, Authorship, and Influence. 2020 URL:<https://philarchive.org/archive/LISER-2>
9. Tetlock P. E. Close-call counterfactuals and belief-system defenses: I was not almost wrong but I was almost right. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1998. 75(3). 639 – 652.
10. Кельман М. Кристиняк М. Роль еліти у формуванні мовного чинника, як одного із ключових основ розбудови держави. [The role of the elite in the formation of the language factor, as one of the key foundations of state building]. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». № 3 (27). 2020. URL:<https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journalpaper/2020/nov/22506/11.pdf>
11. Bourdieu P. *The State Nobility: Elite Schools in the Field of Power* (L. C. Clough, Trans.). Stanford University Press. 1996. 246.
12. Bukodi E., Goldthorpe J. H. Variation in the social composition of the UK academic elite: The underlay of the two – or three – cultures? *OnlineLibrary Wiley*. 2023. URL:<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/1468-4446.13154>
13. Mungiu-Pippidi A. *The Quest for Good Governance: How Societies Develop Control of Corruption*. Cambridge University Press. 2015. 368.
14. *The palgrave handbook of political elites*. Edited by Heinrich Best and John Higley. URL:<https://content.e-bookshelf.de/media/reading/L-10466024-e38538771b.pdf>
15. Hoffmann-Lange U. Theoretical typologies of political elites. In book: *The Palgrave Handbook of Political Elites*. 2018. 53-68.
16. Khan S. R. The sociology of elites. *Annual Review of Sociology*. 2012. 38. 361 – 377.

References

1. Bottomore T. (1993). *Elites and Society* (2nd ed.). Routledge, 456.
2. Reeves, A. & Friedman, S. (2024). *Born to Rule. The Making and Remaking of the British Elite*. Harvard. URL: https://www.hup.harvard.edu/file/feeds/PDF/9780674257719_sample.pdf (in English)
3. Obermayer, B., Obermaier, F. (2016). *The Panama Papers: Breaking the Story of How the Rich and Powerful Hide Their Money*. Oneworld Publications, 384.

4. Mills, C. W. (1956). *The Power of the Elite*. Oxford University Press. URL: <http://www.edarcepelago.com/boxpdf/C.%20Wright%20Mills-The%20Power%20Elite.pdf>
5. Domhoff, G. W. (2014). *Who Rules America? The Triumph of the Corporate Rich* (7th ed.). McGraw-Hill. URL: <https://www.kropfpolisci.com/corporate.power.domhoff.pdf>
6. Chang, H. C. H. & Fu, F. (2021). Elitism in mathematics and inequality. *Humanities and Social Sciences Communications*, 8, 7. URL: <https://doi.org/10.1057/s41599-020-00680-y>
7. Grimmer, J., Stewart, B. M. (2013). Text as data: The promise and pitfalls of automatic content analysis methods for political texts. *Political Analysis*, 21(3). 267 – 297.
8. Li, J., Yin, Y., Fortunato, S., & Wang, D. (2020). Rethinking the Scientific Elite: Models of Productivity, Collaboration, Authorship, and Influence. URL: <https://philarchive.org/archive/LISER-2>.
9. Tetlock, P. E. (1998). Close-call counterfactuals and belief-system defenses: I was not almost wrong but I was almost right. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75(3), 639 – 652.
10. Kelman, M. & Krystyniak, M. (2020). Rol elity u formuvanni movnoho chynnyka, iak odnoho iz kliuchovykh osnov rozbudovy derzhavy. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politehnika»*. Seria: «Iurydychni nauky». № 3 (27). URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/nov/22506/11.pdf> (in Ukrainian).
11. Bourdieu, P. (1996). *The State Nobility: Elite Schools in the Field of Power* (L. C. Clough, Trans.). Stanford University Press. 246.
12. Bukodi, E. & Goldthorpe, J. H. (2023). Variation in the social composition of the UK academic elite: The underlay of the two – or three – cultures? *Onlinelibrary Wiley*. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/1468-4446.13154>
13. Mungiu-Pippidi, A. (2015). *The Quest for Good Governance: How Societies Develop Control of Corruption*. Cambridge University Press, 368 p.
14. *The palgrave handbook of political elites*. Edited by H. Best and J. Higley. (2018). URL: <https://content.e-bookshelf.de/media/reading/L-10466024-e38538771b.pdf>
15. Hoffmann-Lange, U. (2018). Theoretical typologies of political elites. In book: *The Palgrave Handbook of Political Elites*, 53–68.
16. Khan, S. R. (2012). The sociology of elites. *Annual Review of Sociology*, 38, 361 – 377.

Serhii Stavchenko

*Doctor of Political Sciences, Professor Head of the Department
of Political Science, Sociology and Public Administration
Oles Honchar Dnipro National University (Dnipro, Ukraine)*

<https://orcid.org/0000-0002-4091-868X>

e-mail: 1-703@i.ua

Valerii Kremena

*Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Department
of Political Science, Sociology and Public Administration
Oles Honchar Dnipro National University (Dnipro, Ukraine)*

<https://orcid.org/0000-0002-6274-3403>

e-mail: kafpol@ukr.net

**THE CONTEMPORARY SCIENTIFIC DISCOURSE OF
POLITICAL ELITOLOGY: DIRECTIONS OF METHODOLOGICAL
TRANSFORMATION**

Abstract

The development of the separation of subdisciplinary and interdisciplinary research directions that clarify the content and status of modern political elites is studied. Attention is paid to the issue of optimizing the research process of forming national elites in the context of defending national interests and European integration. The features of the modern professional discourse regarding the state and transformations of political elites are identified, which has classical and innovative components. The conceptual shift in the discourse is substantiated, which changes our understanding of elitist governance and democracy in the 21st century. The significance of the professional discourse regarding the ratio of traditional and innovative elites is revealed, which raises issues of subject areas, including political practices of exercising power, the formation of political institutions, the representativeness of society, etc. The specifics of the modern scientific discourse on the transformation of elites are shown, which is based on innovative methodological foundations that

make it possible to obtain valid scientific information from the digital public environment. It is revealed that media activity also provides a lot of data for assessing the development of political elites. It is proved that network analysis is one of the most important methodological innovations of modern elitology. It allows researchers to visualize the connections between elites in different social sectors. The significance of digital methods of analyzing statistical data and public information, which have changed the focus of assessing the functioning of elites, is analyzed. The significance of integrating behavioral and psychological structural foundations of elite formation is reflected. For modern Ukraine, the actualization of the problem of technocratic elites that influence the optimization of traditional political structures is substantiated.

Keywords: elitology, political discourse, elite capacity, elite consensus, national elite.

Стаття надійшла до редакції 10.06.25

© Ставченко С. В., Кремена В. І., 2025